

čátku byla Jugoslavie silnějším partnerem, který se mohl domnívat, že uloží slabšímu svoji vůli. V nepodařeném návrhu smlouvy za diktatury Pangalovy dosáhla Jugoslavie takových výhod při transitu k moři Egejskému a používání přístavu v Soluni, že se rovnaly téměř vydání tohoto města a dráhy, z jižního Srbska sem vedoucí, jihoslovanskému sousedovi. Pád Pangalův přivodil zde však změnu tak důkladnou, že nějaký čas se zdálo, jako by poměr spojenecký měl být nahrazen hlubokým nepřátelstvím. Teprve návrat Venizelův poskytl novou naději na dohodu, neboť v něm mohli Srbové viděti svého starého a dobrého přítele z dob válek balkánských a války světové. Ale *příležitost k dosažení zvláštních výhod již definitivně minula*. Venizelos přišel s rozhodnutím vésti politiku naprosto samostatnou a využívající výhodného postavení Řecka mezi třemi silnými sousedy, Jugoslavií na severu, Itálií na západě, Tureckem na východě. Chce být se všemi za dobře a prvním jeho krokem byla návštěva v Římě. Od té chvíle bylo jisto, že nebude se vázati s Jugoslavií těsněji, nežli by mu dovoľoval nový poměr k Itálii. Není to vazalství vůči fašistické velmoci, ale nemůže to také nikdy být již něco podobného spolku s Jugoslavií. Přátelská smlouva, nyní uzavřená, je *pouze korektní* k sousednímu státu, s nímž má Řecko nepopíratelně řádu společných zájmů, ale neposkytuje ani v Soluni, ani politicky nic více, nežli by za analogických poměrů se poskytlo komukoliv jinému. V Bělehradě se zejména těžko smlívali s omezením výhod v Soluni na oblast ryze hospodářskou. Kdyby politickou odpovědnost nebyl v Jugoslavií přijal výhradně král, bylo by se sotva podařilo dospěti v řecko-jihoslovanském jednání k přijatelnému kompromisu.

Dr. Rudolf Procházka.

Z REVUÍ A ČASOPISŮ.

ČESKOSLOVENSKÁ BIBLIOGRAFIE.

Článek »Naše bibliografie a propaganda«, který byl otištěn v 5. č. I. roč. »Moderního státu« v září loňského roku, stal se počátkem řady projevů o jeho předmětu, jež pokračovala až do dnešní doby. Současně došlo k akcím, které představují další vývojové fáze československé bibliografie. Ještě 23. září 1928 si ocitovalo význačné části článku Právo lidu označivši úřední zásahy do čl. bibliografie výstižně jako »politiku gest«. Dne 12. října přinesly Národní listy článek pod značkou G., t. j. od Zdeňka Gintla o české bibliografii, jenž sice »Moderního státu« necituje ale zřejmě naň navazuje a s ním polemizuje. Zejména se snažil zlehčiti »Bibliografický katalog« upozorněním na to, že zeje mezerami. Za vzor kladl německý Týdenní seznam, který vydává Börsenverein německých knihkupců. Konstatujme hned zde, že ani Gintl nebyl proti týdně vydávanému seznamu, toliko žádal jeho zdokonalení, pokud jde o úplnost. Přímou na článek »Moderního státu« se odvolával článek Jos. Navrátila v Lidových novinách 18. října 1928 a na příkladu z filosofie ukazoval, jaké jsou potíže české vědecké práce v speciálním vědeckém oboru vinou nedokonalé bibliografie. Dochází k tomu, že se hřeší na nedostatečnost bibliografických informací a že se původnost vědeckých myšlenek zajišťuje utajením pramene. Tento stav, jenž podhloďává přímo úroveň české vědecké práce, ilustruje Navrátil výrokem jednoho vědeckého pracovníka o jeho konkurentovi kolportovaným v pražské vědecké společnosti: »On si myslil, když mi tu knihu ukradne, že se bude habilitovat on, ne já...«. Si non e vero, je přece povážlivým příznakem pro naše vědecké poměry stav věcí, který historika předpokládá. Na článek Gintlův odpověděl zakladatel a první správce někdejšího Bibliografického ústavu Ladislav J. Živný 20. října 1928 v Českém slově. Vyložil tam příčiny neúplnosti týdenního Bibliografického katalogu, jimiž byly nedostatečná úprava t. zv. povinných výtisků (viz Moderní stát roč. I. s. 136.), liknavost vydavatelů ohledně jejich zaslání a nedostatečné vybavení oddělení povinných výtisků v pražské universitní knihovně, t. j. nedostatečné v poměru k oné liknavosti. Živný zredukoval dále přehnané

představy o této neúplnosti na necelá tři procenta a prohlásil za největší nedostatek nikoli neúplnost, ale nezpracování starších období a opomíjení článků časopiseckých,

Aby se vyjasnily názory o čl. bibliografii, svolal Spolek vědeckých knihovníků, jehož jádro tvoří úředníci knihovny Národního musea, na den 15. listopadu debatní schůzi, na niž pozval všechny zainteresované. Debata byla zahájena mým referátem, v němž jsem dovodil: o soupis čl. literatury se může postaratí toliko stát, resp. státní samostatný ústav, pro zachycování vycházející literatury jest jedině vhodný týdenní seznam, předpokladem jeho úplnosti jest úprava otázky povinných výtisků, záznamy musí označovati též obsah knihy a to s ohledem na propagandu českosl. písemnictví za hranicemi pomocí desetinného třídění (viz loňský roč. Mod. státu s. 135.), pro veřejné knihovny třeba vyznačovati i stupeň přístupnosti knihy, roční svazek sešitů třeba doplniti abecedním indexem, po určitých obdobích delších, na př. po pěti letech, třeba vydávati souhrnné seznamy rozdělené rovněž podle vědních odborů, příležitostně možno vydávati seznamy speciální o určité otázce, starší literaturu třeba zpracovati po delších obdobích stanovených literární historii, konečně třeba přibrat časopisecké články podobně zpracované. Na schůzi byl dále přečten dopis Spolku veřejných knihovníků z. d. 14. list. 1928 č. j. 244./28., jehož členové se rekrutují z knihovníků veřejných knihoven obecních a jehož předsedou jest známý spisovatel a brněnský městský knihovník Jiří Mahen. V dopisu prohlásili svůj eminentní zájem na bibliografii, svou spokojenost s dosavadním vycházením týdenního seznamu, litovali vypuštění třídění záznamů, žádali urychlení soupisu starších období, souhrnné soupisy za deset let a sledování článků časopiseckých a novinových. Významný byl projev prof. *Siropolka*, zástupce spolku ukrajinských knihovníků, kteří pojednali o věci na schůzi konané téhož dne odpoledne rovněž na podkladě článku Moderního státu a uznali pro řádné obstarávání čl. bibliografie za záhodné obnovení Bibliografického ústavu. Také ostatní účastníci debaty se vyslovili pro směrnice vyslovené v referátě, avšak důležité novum v situaci bylo prohlášení knihkupce *Springera*. Podle jeho slov mu sdělil Dr. *Tobolka*, ředitel knihovny Národního shromáždění a poradce ministerstva školství a národní osvěty ve věcech knihovnictví, že má připravený nový plán, totiž zrušiti úplně týdenní Bibliografický katalog, vydávati týdně místo něho záznamy o nových tiscích na lístkách v reprodukci strojového písma na rozmnožovacím stroji a ročně vydávati soupis literatury za celý rok. Springer, který s tímto plánem projevil souhlas, dostal za úkol získati pro něj knihkupce jako hlavní odběratele bibliografických záznamů. Pro širší obecnost mají knihkupci otiskovati dodané záznamy týdně v Československém knihkupci a v Literárních rozhledech měsíčně. Vady tohoto plánu byly ihned vytčeny. Čsl. knihkupec jest soukromý tisk toliko pro členy Svazu knihkupců, a nakladatelů, nepřístupný nečlenům, stavovský časopis Literární Rozhledy uveřejňuje zprávy jen o tiscích členů Svazu, tedy nemůže otiskovati bibliografii úplnou. Lístky budou mnohem dražší než sešitová publikace, ostatně kdo je chtěl mít, mohl je již odbíratí jako zvláštní otisky z týdenního seznamu, měly asi 70 odběratelů, kdežto sešitový soupis na 600. Lístky strojově rozmnožené se nikdy nevyrovnají tištěným. Výroční seznam bude potřebovati k definitivní redakci, zhotovení rejstříků a vytištění alespoň rok až půl druhého, tedy bude třeba čekati na záznamy s počátku roku až půl třetího roku. Schůze přijala resoluci žádající obnovení Bibliografického ústavu, setrvání při týdenním soupisu s připojením desetinného třídění a úpravu otázky povinných výtisků. Resoluce byla otištěna 17. list. v Čsl. republice, Prager Presse a Nár. politice, 25. listopadu v Nár. listech, zprávu o schůzi přineslo 20. listopadu České slovo s polemikou proti návrhu Tobolkovu.

Text resoluce pojal též Inž. B. *Mansfeld* do svého článku v 2. č. XXXIV. roč. Obzoru národohospodářského, v němž široce citoval a komentoval článek Moderního státu doplniv jej po stránce zájmu technických pracovníků na bibliografii. Také *Mansfeld*, řídící velikou knihovnu Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách, vyslovil plný souhlas se směrnici článku i s požadavky resoluce.

Následujícího dne konána schůze tiskového odboru Svazu knihkupců a nakladatelů, na niž jsem

byl požádán o zopakování hlavních požadavků svého referátu. Proti tomu Tobolka a Springer hájili výše podaný plán a Tobolka setrval na něm, i když byly jasně prokázány jeho nevýhody, a neváhal jednoduše popřít zřejmé skutečnosti, když byly proti němu. Olomoucký Pozor ve zprávě o této schůzi otištěné 8. prosince čerpající zřejmě z čl. v loňském roč. Moderního státu se postavil rovněž proti Tobolkovým zásahům do čl. bibliografie. Schůze vyzněla ve stanovisko vyčkávací, bez usnesení. Podstatné části svého referátu rozšířené o výtěžky polemik na obou schůzích jsem otiskl v 17. a 18. č. Rozprav Aventina (též separátně).

Ze změti denního boje do vyšší sféry pozdvihl otázku Ladislav J. Živný v čl. »S programem či bez něho?« otištěným v 50. a 51./52. č. Čsl. knihkupce ze 14. a 21. pros. Vyšel též od mého článku v Moderním státě a zaznamenav jeho ohlas v tisku i v odborných korporacích vzal za základ své úvahy onen program čl. bibliografické práce, který sám přednesl na schůzi Osvětového svazu 6. ledna 1917 (a vydal r. 1919 pod názvem »Bibliografie cizí a česká«). Prošel potom osudy Bibliografického ústavu a jeho týdenního Bibliografického katalogu ukázal krok za krokem, nakolik se mu podařilo onen program uskutečnit, ukázal souvislost všech otázek sem hledících a nutnost jejich celkového řešení s jednoho zorného úhlu jakož i nedostatek jakéhokoli programu v zásadách, jimiž byl jeho původní plán měněn a kažen proti jeho vůli. Dilemma v článku vyslovené, zda s programem či bez něho, mělo být posledním apelem k řešení otázky s vyššího stanoviska. Článek, který vyšel též samostatně jako brožura, byl posouzen v oficiální revui pro lidovou výchovu České osvětě, v jejíž redakci zasedají tři státní knihovničtí instruktoři, v únorovém čísle a recensent upozorniv na stanovisko obou knihovnických spolků, jak jsme je zde výše zaznamenali, mohl plným právem prohlásiti, že se tedy staví většina odborníků proti návrhu Dr. Zd. Tobolky. Na Článek Živného spolu s oběma mými v Moderním státě i v Rozpravách Aventina upozornil též Em. Čapek v 6. č. revue Nových Čech a shledal v nich osvětlení divných cest našeho pokroku v bibliografii od převratu. Sám jsa autorem bibliografie pokrokového hnutí mohl se opřít o vlastní zkušenosti.

Jestliže však všude, kde se o věci přemýšlelo, bylo shodně zaujato stanovisko proti Tobolkovu plánu, tedy tam, kde se o věci rozhodovalo, bylo zaujato stanovisko právě opačné. Dne 17. listopadu se sešli k úřední poradě Dr. Tobolka, ředitel pražské veřejné a universitní knihovny Dr. J. Borecký, řed. brněnské zemské a univ. knihovny Dr. Sutnar, řed. olomoucké studijní knihovny Dr. Vybírala řed. bratislavské univ. knihovny Dr. Emler. Nejdříve před začatím vlastní porady jednáno s pozvanými zástupci Svazu knihkupců a nakladatelů, zda by odbírali lístkový katalog na stroji rozmnožovaný podle návrhu Tobolkova. Po jejich vyčkávací odpovědi žádající nejprve pevnou kalkulaci a vzorky a po jejich odchodu přikročeno k vlastnímu jednání, jež se pravděpodobně omezilo na přijetí plánu Tobolkova. O schůzi byla rozšířena zpráva pomocí korespondence ÚTK, jež otištěna v Čsl. republice 6. pros., v Čes. slově 5. pros. Ve zprávě tvrzeno, že budou bibliografické záznamy otiskovány týdně v Čsl. knihkupci, měsíčně v Literárních rozhledech a že opatřeny značkami desetinného třídění budou posílány do Mezinárodního bibliografického ústavu v Bruselu (viz o něm v loňském roč. Moderního státu na s. 132. a 135.) Zastavení Bibliografického katalogu týdenního ohlášeno v Čsl. knihkupci 21. pros., v Prager Presse 25. pros. a v Nár. politice 27. pros.

Do předběžné historie Tobolkova návrhu patří ještě jedna věc. Dne 29. března 1928 přednášel Dr. Karel Hoch, úředník universitní knihovny, ve Spolku čl. knihovníku o tom, jak nahraditi duchamorné mechanické psaní při katalogisaci užíváním lístků tištěných. Přednáška vyšla v Časopise čl. knihovníků v č. 2./3. vydaném 1. června 1928, tedy před mým článkem v Moderním státě. Hoch byl pro lístky tištěné v tiskárně, ale zmínil se také o možnosti použití rozmnožovacích strojů, jimž však vytýkal obtížnost korektur, nemožnost znovu zlomit sazbu, veliký náklad na zakoupení rozmnožovacího stroje a několika strojů psacích a j. Také konstatoval, že by se nedalo užití rozmnožovacího stroje pro vyrobení Bibliografického katalogu, jenž by se musil i nadále tisknouti v tiskárně nebo zastaviti. Nuže jest fakt, že takový rozmnožovací stroj byl universitní knihovnou zakoupen už dávno

před tím, než se začalo jednati o nové úpravě bibliografie, že tam stál několik měsíců bez upotřebení a že se pro něj hledala práce.

Negativní část nové úpravy, totiž zastavení Bibliografického katalogu, byla zatím to jediné, co se uskutečnilo včas. Ještě 15. února nebylo možno dostat žádné lístky a Čsl. knihkupec z toho data znovu upozorňoval své odběratele, aby se přihlásili k odebírání bibliografických lístků, sděluje zároveň, že jich tak učinilo 46, kteří objednali 67 výtisků. A teprve tehdy rozeslala Universitní knihovna prospekt doprovázený vzorem. Tím byl dán objektivní podklad k posouzení nového opatření, což jsem učinil v článku v 4. č. II. roč. Literárních novin. Srovnání bývalého a nového stavu dopadlo takto: Dosud sloužily týdenní informace sešity za 91 Kč ročně, nyní lístky za 350 Kč ročně. Dosud bylo lístkové vydání tištěno, nyní jest rozmnožováno na stroji v chatrné úpravě, špatně čitelné (na př. vydavatelství neví, že jest možno na stroji také prokládati a učiniti tak záznam čitelnějším). Dříve se koupil k týdenním sešitům za rok index, teď bude nutno koupiti celou ročenku, t. j. nový přetisk záznamu již dodaných a ještě index. Nad to výroba tohoto katalogu lístkového byla přilepena k dosavadnímu pracovnímu postupu universitní knihovny zcela mechanicky, zůstalo ruční krasopisné zhotovování katalogisačních záznamů jako dříve a teprve z definitivního lístku se opisuje text na stroji pro rozmnožení. Tedy právě tak, jako by si obchodník zavedl psací stroj, ale doma ukládal nikoli proklep, nýbrž ozdobně ručně psaný čistopis. Všude na světě, kde se jaký text mechanicky rozmnožuje, i při tisku katalogů, platí za definitivní text onen reprodukováný, ne koncept ruční, který, pokud je ho potřebí, se píše zběžně, a pokud se také ukládá, tedy jen archiválně, ne pro skutečnou potřebu. V článku také vysvětleno, jak to, že o věci v kompetenci ministerstva školství rozhoduje Dr. Tobolka, ředitel knihovny Nár. shromáždění. Jest totiž odborným poradcem ministerstva pro věci knihovnické.

O nové úpravě čsl. bibliografie jednal dále Spolek veřejných obecních knihovníků na schůzi konané 10. března 1929 v Kolíně. Podle referátu *St. Rambouska*, městského knihovníka v Jihlavě, ot. v České osvětě v 7. č. z 25. března, setrváno na stanovisku vytčeném na podzim a usneseno připojit se k protestu proti zastavení bibliografie, jež podal ministerstvu školství Spolek vědeckých bibliotekářů. Že byly nedostatky čsl. bibliografie novou úpravou ještě zhoršeny, napsal též *V. Běhounek* v Právu lidu 28. března. Týž se táže ve 3. č. Dělnické osvěty, zda neukazují potřeby čsl. bibliografie na naléhavou nutnost zřízení řádně vybaveného Bibliografického ústavu, a prohlašuje, že chyba, která byla učiněna jeho zrušením, se ukazuje stále větší.

Také knihkupci se postavili proti nové úpravě. V 5. č. Čsl. knihkupce z 1. února prohlásil anonymní dopisovatel návrh nové úpravy za pouhé přištipkování a red. *Gotthard*, který v letech 1920 a 1921 vydával bibliografický soupis vycházející literatury, prohlásil v poznámce k tomu za hlavní chybu zrušení Bibliografického ústavu. V 6. č. referoval *Gotthard* o mém čl. v Rozpravách Aventina a označil nový pokus roční bibliografie pro knihkupce za nepřijatelný, lístkovou bibliografii za nepraktickou, zejména pro propagandu mezi zákazníky. V 11. č. se objevuje o bibliografii celá anketa. *Fr. Stelzig* je proti seznamům ročním a je pro týdenní, *Přemysl Plaček* jest nespokojen se stálými změnami, ale když už je nová úprava lístková, ať jest zlevněna tím, že se stane odběr povinným pro členy Svazu knihkupců a nakladatelů, red. *Gotthard* je proti povinnému odběru, poněvadž devět desetin členstva by nemělo času lístky rovnat a dobrá polovina by je nedovedla pořádně srovnat a v nich hledat. Státní instituce vydávají bibliografii, jakou ony chtějí, a knihkupcům ji vnucují, ač by si měli knihkupci vydávati bibliografii sami a žádati jen součinnost od státních ústavů majících povinné výtisky. Nejvýhodnější bude vždy sešitová bibliografie týdenní.

V dalším 13. č. Čsl. knihkupce navázal *Plaček* na čl. *Stelzigův* a *Goffhardův*, připojil se úplně k jejich mínění, že jest sešitová forma bibliografie podle odborů nejlepší, ohlásil, že vypovídá odbírání lístkové bibliografie, a vybízí Svaz knihkupců a nakladatelů, aby se věci ujal sám. Také další dva příspěvky ostře kritisují lístkovou bibliografii úřední a jsou pro soukromou pomoc. Z jednoho z nich vysvítá, jak násilně byl ukončen sešitový Bibliografický katalog, neboť na reklamaci indexu

k poslednímu ročníku dostalo se dotyčnému knihkupci odpovědi, že asi nevyjde . . . Tedy má zůstatí poslední ročník zkomolen!

Vyjmenovali jsme dlouhou řadu osobností, institucí a časopisů vyslovujících se o nové úpravě a to vesměs proti ní. Jen jedna instituce, jeden časopis a jeden okruh osobností mlčí, ač by se právě od nich mohlo očekávatí rozhodné slovo. Jest to Spolek čl. knihovníků, nejstarší a největší, z něhož se oba spolky výše jmenované odštěpily, jest to jeho spolkový orgán Časopis čl. knihovníků, který se omezil na pouhou kusou registraci, a jsou to ti úřední činitelé, kteří při nové úpravě spolupůsobili. Jest to lehce vysvětlitelné — předsedou Spolku čl. knihovníků jest Dr. Tobolka. Jestliže však tento spolek, tento časopis a tento okruh osob mlčí, tedy to znamená, že nemohou hájiti a nemohou chváliti, a toto mlčení jest ještě významnější než kritika odpůrců.

Až na původce stojí tedy všichni odborníci a zájemci za směrnicemi, jež byly nejprve nazpačeny v mém článku v Moderním státě a v diskusi dále rozvedeny, úřední zásah šel však opačně. Cílem Moderního státu jest však nejen pojednávatí o úkolech moderní státní správy, nýbrž i svým hlasem působotí na jejich zlepšení. Tentokrát se to nezdařilo. Přece však bychom pro budoucnost raději viděli, kdybychom mohli očekávatí odpovědi státní správy na podněty Moderního státu s nadějí a ne s obavou.

Ktk.

PROBLÉM SPOLEČNOSTI NÁRODŮ.

Georges Scelle, profesor právnické fakulty v Dijonu, věnuje této otázce obsáhlou studii v listopadovém čísle m. r. revue *L'Année politique française et étrangère*.

Připomíná hned na počátku, že nechce řešiti otázku, do jaké míry se Společnosti národů podařilo uskutečnití některé z jejích úkolů, jako odzbrojení, záruku bezpečnosti atd. Zajímá ho pouze základní problém, který vyjadřuje veřejné mínění otázkou: »Je Společnost národů institucí, která by byla s to, aby zabránila válce a předešla světové katastrofě?«

Společnost národů byla založena pro udržení míru. Zprvu měla býti jejím úkolem *diplomatická spolupráce*, brzy však se vytvořila vedle této činnosti politické také činnost technická, již říká Scelle *sociální organisace* ve smyslu politicko-právní organisace společnosti. Činnost Společnosti národů pohybuje se dnes tedy mezi těmito dvěma póly diplomatické spolupráce a sociální organisace. Problém Společnosti národů rozřeší toto dvojí úsilí: politické a organizační.

Diplomatická spolupráce. Společnost národů je vlastně jakýmsi taktka stálým diplomatickým Kongresem. Tento její ráz jeví se hlavně v pravidelných čtvrtletních zasedáních Rady a v ročních zasedáních Shromáždění; také však při ryze technické práci ve výborech vyjednává se diplomaticky a tak se stává Ženeva magnetickým polem všech mezinárodních vyjednávání. Přes to, že se práce připravuje ve výborech, v sekcích, v sekretariatu, ba i vyjednáváními v kuloárech, není v Ženevě tajné diplomacie. Vysledek vyjednávání oznámí se vždy veřejnosti a musí být schválen ústavními činiteli příslušné země, sedmá velmoc pak — tisk — je v Ženevě silně organisována a uznávána a stará se o to, aby nebylo žádných státnických tajností, konečně na tribuně výročních Shromáždění počínají se veřejně řešiti důležité mezinárodní otázky. Je tedy Společnost národů diplomatickým Kongresem, proniknutým čím dále tím více methodami demokratickými, ba parlamentními.

Třeba přiznatí, že dnešní složení Společnosti národů je značným rozšířením původní Wilsonovské koncepce, v níž se mluvilo pouze o schůzkách zahraničních ministrů nebo jejich zástupců. Na návrh Angličanů (Robert Cecil, Smuth) přidána Rada, kterou měli s počátku tvořiti zástupci pěti dohodových velmocí. Tato převaha velmocí je podle Scella přirozená. Především zastupují zájmy největšího počtu obyvatelů. Při hlavním pak problému Společnosti národů, zachování míru, spočívá na těchto mocnostech největší odpovědnost, protože mají vojenskou, hospodářskou a finanční moc, jež o míru rozhodují. Velmocí nejsou však v Ženevě všemohoucí. Především dobyly si menší státy nestálých míst

v Radě (9 v roce 1926), mají k dispozici tribunu Shromáždění a mohou se opřít o veřejné mínění. Scelle soudí, že odpor velmocí proti některým reformám je někdy dokonce nutný, aby se nepřijaly překotně návrhy, jež by nebylo lze politicky provést. V Ženevě je boj o rovnováhu mezi konservativním duchem velmocí a iniciativním duchem malých států, v němž malé státy mají tu jistotu, že představují budoucnost, která je silnější než nejsilnější mocnosti. Zatím došlo k jakémusi modu vivendi, udržovanému vzájemnými kompromisy a ústupky. Scelle uvádí spory, v nichž se podařilo Společnosti národů, zabránit válce; přiznává, že někdy byla řešení neurčitá, že se někdy nestejně postupovalo vůči sporným stranám, že Společnost národů měla ohled na velmocí. Musíme však přiznat, že v celku je její politické dílo povzbuzující. — Ve své politické činnosti je Společnost národů vnitřně omezována zásadou jednomyslného usnášení, jež je přímým a nutným důsledkem jednak tradičního dogmatu o státní svrchovanosti, jednak zásady Paktu, že Společnost národů nebude útvarem nad státy a že její členové se nevzdají nikterak své svrchovanosti. Bude nutno najít prostředek, jímž by se odstranila nebezpečná zásada veta, již se dosud prakticky neužilo, jež by však mohla vésti ke krizi. Zatím se podařilo udržeti kompromisy vždy rovnováhu, ale nepůjde to tak vždycky. — Vnější omezením činnosti Společnosti národů je fakt, že není universální. Trpí tím, že v ní nejsou všechny státy. Především Spojené státy americké a Rusko. Neboť pokud takové velké státy budou mimo Společnost národů, nebude lze rozřešiti otázky, na nichž jsou tyto státy interessovány a při nichž nutno počítati s jejich spoluprací. Odzbrojení není možné bez součinnosti Washingtonu a Moskvy, hospodářské znovuvybudování Evropy nelze si představit bez Ruska. Zejména vůči Spojeným státům je situace Společnosti národů zcela falešná. Washingtonská vláda nezná Společnosti národů po stránce politické, avšak účastní se technických prací, jedná-li se o hospodářské nebo sociální otázky, jichž se musí účastniti z důvodu mezinárodní solidarity: opium, obchod zbraněmi, odzbrojení, hospodářské porady. Oficiální neúčast Spojených států nezbavuje je politického vlivu na ženevská rozhodnutí. Jednak četné státy latinské Ameriky jsou politicky závislé na Spojených státech, jejich zástupci v Radě zastávají vlastně též stanovisko Spojených států. Velmocí jsou pak velmi opatrné ve věcech, jež se týkají Spojených států. Je v dobré paměti neúspěch ženevského protokolu z r. 1924 v Anglii, neúspěch zaviněný tím, že Spojeným státům byl protokol »res inter alios acta«. Následkem toho nebyl by musil Washington uznati zákonnost zakročení proti útočníku a souhlasiti na př. s blokádou. Těto eventualitě chtěla se ovšem Anglie vyhnouti. Situace se poněkud změnila tím, že Spojené státy podepsaly Kelloggův pakt. Spojené státy jsou tak vázány aspoň do té míry, že pro případ války budou musit odpověděti na dotaz Rady Společnosti národů. Nebudou sice vázány rozhodnutími Rady, ale budou musiti aspoň zaujmout odpovědné stanovisko.

Z toho vyplývá, že universálnost Společnosti národů je její životní otázkou. Její činnost je omezována omylem jejího původního pojetí. Její tvůrci se báli, aby ji neoslabili tím, že přiberou také její odpůrce. Dnes se ukazuje, že mír se zajistí jen spoluprací všech vlád a všech národů.

Mezinárodní sociální organisace. Tím přicházíme k druhé činnosti Společnosti národů — k mezinárodnímu politickému společenství. Kolektivní styky zahrnující zájmy celých národů a vyžadující zákroků vlád, jsou ve skutečnosti velmi řídké. Základem mezinárodních styků jsou soukromé styky mezi jednotlivci. Přes to vlády mají monopol na úpravu těchto soukromých styků a podrobují je tolika předpisům často si odporujícím, kolik je vlád. Bylo by normálnější, kdyby tyto mezinárodní styky řídila jediná mezinárodní kompetence, pod jejíž ochranou by se individuální styky volněji rozvíjely a jež by byla zároveň důležitým činitelem míru, odstraňujíc hospodářské a materiální spory. Musila by mít trojí moc: zákonodárnou, soudní a výkonnou. Dnes ještě tomu tak není. Jednotlivé orgány Společnosti národů (Rada, Shromáždění, Sekretariát) nemají vždy přesně vymezené kompetence. Pokud se Sekretariátu týče, bude nutno, aby úředníci Společnosti národů byli úplně neodvislí od svých vlád, neboť jen tak budou moci studovati mezinárodní otázky v duchu mezinárodním, to jest s hlediska veřejného zájmu společenství národů. Dnes jsou vydáni politickým vlivům, právě tak jako je jim vydána Rada a jako

je jim vydán Mezinárodní stálý soudní dvůr. Nedostatečnost ženevských mezinárodních institucí tkví dále v tom, že není mezinárodního práva, jež by řídilo mezinárodní vztahy. Dosud se řešily otázky míru jen politicky — což je vždy řešením choulostivým a nedostatečným. Hlavním úkolem Společnosti národů musí být tedy vytvoření tohoto mezinárodního práva. Zatím to činí tím, že nahrazuje tradiční bilaterální smlouvy obecnými smlouvami vědecky připravenými. Tento úkol provádějí její technické orgány. Nejdůležitějšími otázkami, jimiž se tyto technické orgány zabývají, jsou: organizace práce t. j. úprava poměru mezi zaměstnavateli a zaměstnanci a zlepšení pracovních podmínek, organizace dopravy t. j. úprava dopravních cest a svoboda průvozu, organizace zdravotnictví, organizace duševní spolupráce. Hlavním činitelem těchto technických orgánů jsou konference, jež se skládají z odborníků různých zemí a ztrácejí čím dále tím více diplomatický ráz. Uvádějí v život práci příslušného technického orgánu tím, že vypracují návrhy smluv, které se po ratifikaci stávají zákony pro příslušné země. Toto sjednocené zákonodárství má tu výhodu, že je vypracovali odborníci pod praktickou kontrolou vlád a zúčastněných činitelů. Technické orgány Společnosti národů jsou důležité i tím, že jejich nepolitický ráz připouští součinnost států nečlenů. Mnohdy jsou jakousi předsíní pro nové kandidáty Společnosti národů. Jejich činnost zákonodárnou sleduje vytvoření moci soudní a výkonné, neboť ve smlouvách se ustanovuje výslovně povinný rozhodčí soud Mezinárodního stálého soudního dvora a tyto smlouvy rovněž předvídají kontrolu a zákroky. Těchto zákroků lze spíše užítí nežli politických zákroků Paktu pro jejich technický ráz a proto, že nezasahují nikdy stát jako celek a nejsou tedy spojeny s otázkou státní prestiže. Jedinou nevýhodou těchto smluv je to, že je dosud neratifikují všechny státy. Avšak i když nejsou ratifikovány, vykonávají určitý vliv na vnitřní zákonodárství jednotlivých zemí.

Ke konci své studie ukazuje Scelle, jak se čím dále tím více projevuje tendence poskytnouti ve Společnosti národů nebo aspoň v jejích technických orgánech zastoupení určitým vrstvám, jež mají společné zájmy a jež váže mezinárodní kolektivní solidarita. Takové zastoupení mají zaměstnavatelé a dělníci v Mezinárodním úřadě práce, podobně zastoupení soukromých zájmů vidíme v dopravních výborech a konferencích, typickým příkladem pak je Mezinárodní obchodní komora v Paříži, jež je v mnohých případech poradním sborem Společnosti národů. Bude-li tento vývoj pokračovati, změnil by značně složení Společnosti národů a vytvořil by mnohem užší mezinárodnost, nežli ji může uskutečnit dnešní členství států a spolupráce vlád.

Scelle uzavírá: Stálý mír může zaručiti pouze mezinárodní, právní a ústavní organizace, jež by stála v určitém smyslu nad státy. Společnost národů snaží se dosáhnouti tohoto cíle dvěma cestami: diplomatickou spoluprací a právní a sociální organizací mezinárodního společenství. Diplomatická spolupráce odstranila či neutralisovala již mnohý spor. Pod dozorem veřejného mínění tvoří se rovnováha mezi mocnostmi. Společnost národů je již dnes mocnou hrází proti náhlé katastrofě. K její podpoře slouží organizace, jež vytvářejí mezinárodní právo a technickými orgány pracují pro mír. Konečně vystupují také zájmové sociální síly mimostátní, které by jednoho dne mohly přispěti k urovnání mezistátních politických konfliktů. Na otázku, kterou položil na počátku své studie, odpovídá autor: Společnost národů není jen nejlepší institucí pro zachování míru, nýbrž je jedinou takovou institucí. Scelle věří, že stálým pokrokem dospěje Společnost národů k svému cíli — hlavně pomocí právní a sociální organizace. Společnost národů vnutí se ne proto, že jí lidé chtějí, nýbrž proto, že odpovídá neúprosnému vývoji politicko-hospodářské solidarity lidstva.

Dr. K. Jk.

SODNÍ KONTROLA ÚSTAVNOSTI ZÁKONŮ.

Článek, který tomuto předmětu věnuje Pierre Laroque v *Revue des sciences politiques* (Octobre-Décembre 1928) je vlastně kritikou knihy: André Blondel, *Le contrôle juridictionnel de la constitutionnalité des lois*. Blondel srovnává poměry americké a francouzské. Původ kontroly ústavnosti zá-

konů ve Spojených státech nehledá v apriorních zásadách, nýbrž v politickém utváření Spojených států. Jejich ústava byla především společenskou smlouvou, kterou americké státy omezily svá práva ve prospěch federální moci. Soudcové měli dohlížeti, aby ani místní vlády ani vláda ústřední nepřekračovaly meze pravomoci. Původ této kontroly byl tedy historický. Avšak američtí právníci snažili se ji odůvodnit i teoreticky. Hamilton a John Marshall zvláště dovozovali, že tato kontrola je logickým a nutným důsledkem přísné ústavy: soudce, jenž je postaven před dva texty, jež si odporují, musí dáti přednost textu, jenž pochází od vyšší autority, tedy musí dáti přednost ústavě před zákonem. Odtud američtí soudcové rozhodují o platnosti zákonů a mohou odmítnout uplatňovati zákon, který je protiústavní. Je zajímavé, že až do r. 1880 jednali vždy velmi rozvážně; od té doby asi počaly americké soudy rozšiřovati meze této kontroly, osobující si sociální a politickou úlohu. Posuzovaly nejen ústavnost zákonů, nýbrž i jejich účelnost, ba často přetvořovaly zákon, aby jej přizpůsobily ústavě nebo obecnému právu zvykovému. Tato jejich činnost byla ostře kritisována; vytykalo se soudům, že takto dlouho zdržovaly sociální zákonodárství a že bránily vývoji etatismu ve Spojených státech. Ve Francii byl vždy odpor proti soudní moci a stálá snaha omeziti její pravomoc a vyřaditi ji z veřejného života. Za starého režimu projevovalo se to stálými spory králů s parlamenty. Avšak parlamenty netěšily se ani přízni lidu, jenž tvrdil, že jsou to zpátečnické instituce, bránící reformám. Tím si vysvětlíme, že revoluční ústavodárné shromáždění omezilo soudce na jejich činnost civilní a trestní. Francouzští právníci odsuzovali soudní kontrolu ústavnosti zákonů odvolávající se na svrchovanost národa (v tom byli podporováni teoriemi Rousseauovými) a na oddělení moci zákonodárné od moci soudní. Proti této kontrole byly tedy ve Francii dějiny, právo i filosofické nauky. Blondel soudí, že dnes není těchto námitek. Tvrdí, že zásady národní svrchovanosti a rozdělení moci nejsou zásadami právními, nýbrž zásadami pouhé politické opportunity. Podle první zásady mají míti poslední slovo zvolení zástupcové národa jakožto nejpovolanější, aby hájili jeho zájmů. Druhá zásada měla brániti despotismu tím, že zakazovala spojení moci zákonodárné a moci soudní v rukou téhož člověka či téhož shromáždění. V právu platí prý pouze zásada amerických právníků: mezi oběma texty různé hodnoty musí soudce dáti přednost textu silnějšímu: tedy zákonu před nařízením, ústavě před zákonem. Blondel odsuzuje Rousseauovu filosofickou nauku o autoritě zákona. Spočívá prý na nesprávném předpokladu dokonalé obecné vůle, jež má představovati jednomyslný souhrn vůlí jednotlivých. Avšak ve skutečnosti je zákon dílem většiny a to většiny omylné. Nelze tedy nalézt pro zákon jiného oprávnění než jeho shodu s nějakým vyšším řádem. Pak je ovšem třeba autority, jež by zabránila provádění zákonů, které se s tímto vyšším řádem neshodují. Blondel soudí, že francouzské veřejné právo přiznává nebo aspoň neodpírá soudcům právo posuzovat ústavnost zákonů. Laroque nesouhlasí s Blondelem, a tvrdí, že francouzské veřejné právo na jedné straně příliš respektuje vše, co pochází od zákonodárského sboru, na druhé straně pak nedůvěřuje soudní moci. Oddělení moci soudní od zákonodárné směřovala ve Francii přímo proti soudní moci. Dokonce zákonné texty (zákon z 16.—24. srpna 1790, čl. 127 trestního zákona) zakazují soudcům měniti zákony jakýmkoliv způsobem. Duch francouzských zřízení odsuzuje tedy soudní kontrolu ústavnosti zákonů. Přes to přiznává Laroque, že se i ve Francii počíná objevovati snaha omeziti moc zákonodárců a to účelem obecného zájmu, pro nějž jim tato moc byla svěřena. Bude to ovšem trvati ještě dlouho, neboť tato změna by znamenala změnu základního ducha francouzských zřízení.

Jk.

DNEŠNÍ RUSKÁ VESNICE.

Kölner Vierteljahrshefte für soziologie (roč. 7, sešit 4.) přinesly drobnější studii Das heutige russische Dorf od Borise Išboldina, jež pěkně osvětluje duši současného ruského venkova. Agrární revoluce v Rusku a rozdělení velkostatků měly v ruské vesnici za následek řadu velikých sociálních procesů, z nichž se vyvinulo jednak skupinové sebevědomí jednak i neblahá sociální diferenciacce.

Změnily se při tom nejen vzájemné vztahy mezi jednotlivými rolníky uvnitř jejich sociálního okruhu a vztahy vesničanů k jejich obci, nýbrž počalo i po prvé v ruských dějinách pronikatí uvědomělé chování se jednotlivé vesnice k ostatním stejnorodým skupinám. Přeměna ruské vesnice byla činem revolučním. Tento proces znamenal nejen rozrušení starého zřízení selského, nýbrž i další vývoj selské pospolitosti, čímž mělo se dostatí starému sociálnímu útvaru extensivního a intenzivního rozšíření. Na druhé straně bylo úplně a navždy odstraněno staré selské společné vlastnictví pozemkové. Byla-li před revolucí forma sociálních poměrů na vesnici pozadu u srovnání s kulturním vývojem země, usilovala sovětská vláda právě naopak o to, aby vytvořila takovou formu, která měla svým socialistickým duchem daleko přesahovati obsah ruské vesnice. Nelze se proto diviti, že sedláci s ohledem na dosaženou právě rovnováhu dělbu velkostatků staví se rozhořčeně proti každému pokusu, který chce zavéstí na venkově kolektivní hospodářství ať již ve formě státních velkopodniků nebo zemědělských nucených družstev.

Dnešní ruská vesnice jest svérázným útvarem ztuženým uvnitř i na venek. Její extensivní »ztužení« projevilo se tím, že bývalí statkáři byli často přijímáni dobrovolně mezi členy selské obce zřeknuvše se slavnostně svých statků a přijavše pak z rukou sedláků přesně stanovené dílce půdy pro každého člena své rodiny. Do životního společenství vesnického směli býti však přijati pouze jednohlasným usnesením všech rovnoprávných členů selského shromáždění. Jako zvláštní odškodnění dostali často jakožto svůj »vázaný« majetek své dřívější dvorce s příslušenstvím a ovocnou zahradou. Takto bylo přijato mnoho příslušníků dřívější aristokracie a svobodných povolání do selského svazku. Často se však stávalo, že komunistické úřady bránily donucovacími prostředky tomuto smíšení s bývalými velkostatkáři. Vývoj této skupiny po stránce vnitřní projevoval se zrovnoprávněním obojího pohlaví: ženy mohly se účastniti selských shromáždění a dostalo se jim stejných dílců půdy. Následkem toho vyvíjelo se skupinové sebevědomí v lokální patriotismus. Moderní ruská vesnice odloučila se od státu, setřásla se sebe jeho poručíkování a obrátila se dokonce proti němu přešedši často k naturálnímu hospodářství a podrževši ve svých rukou pevně místní zákonodárství a soudnictví. Usiluje ve svém středu o úplnou majetkovou rovnost odpírá selský svaz odváděti své přebytky chudším sousedním vesnickým pospolitostem.

Ruský sedlák neláme si hlavu tím, co se děje za humny jeho obce, uzavírá se do svého lokálního patriotismu, jest hrd na politickou roli své sociální třídy a na všechny vymoženosti v obci pohlíží jako na vlastní, jest si však také vědom toho, že jeho individualita byla zničena výhradním panstvím jeho obce. Ruské selské shromáždění nepodporuje ani hrdých ani sebevědomých lidí, nýbrž toliko lidí pokorné. Nelze ničeho požadovati, možno toliko prositi. Pojem osobní svobody jest ruskému sedlákovi pojmem čistě abstraktním; zběhové ze středu selského smějí býti pohnáni před vrchnost, jednotlivec smí býti zavřen z důvodů politických. Hospodářská neschopnost bolševických hospodářských orgánů vyvolává však hluboké opovržení v obci, což jest největším nebezpečím pro vládu. K bývalým velkostatkářům chová se sedlák více méně přátelsky, zrodili-li se v jeho vesnické pospolitosti t. j. žili-li do revoluce na svých statcích, uznali po převratu novou politickou moc selské obce a zřekli se své individuality. Než by odvedl něco ze svých přebytků sovětské vládě, raději zakope své obilí a porazí dobytek.

Čit družnosti byl u ruských sedláků vždy velmi málo vyvinut; dnes je tomu ještě hůře. Jest úplně vyloučeno dostatí přiděl půdy v cizí vesnici a přivandrovalec není vůbec přijat dobrovolně do vesnického společenství. Vrátili-li se bývalý člen selské pospolitosti z města následkem nezaměstnanosti, přizná mu selské shromáždění stará domovská práva pouze tehdy, prokáže-li, že je členem některé domácí rodiny, nebo je-li uveden svými blízkými příbuznými. Přišel-li by cizí člověk, byl by jeho návrh na přiděl půdy zamítnut s poukazem, aby šel do Sibíře nebo do střední Asie, kde si může činiti nárok na »nevázané« pozemky. Ruští sedláci nejsou schopni obhospodařovati půdu kolektivně. Každý má strach, že se příliš napracoval pro svého souseda; aby tomu tak nebylo, snaží se býti každý

co možno nejlínějším. Sociální revolucí zlepšilo se podstatně postavení ženy v obci potud, že se stala rovnoprávnou členkou vesnické pospolitosti a že se směla účastniti selských shromáždění; v rodině užívá však muž své patriarchální moci jako dříve.

Išboldin dospívá k závěru, že dnešní ruská vesnice udržuje se pohromadě jakožto vyslovená skupina jediné skupinovým sebevědomím; kdyby nebylo ve vesnici této vnitřní soudržnosti, bývala by se jako sociální útvar již dávno rozpadla. Smíme se domnívati, že ve vesnickém lokálním patriotismu tají se zárodek uvědoměle národního smýšlení. Rušivé sociální síly, jež hrozí zničiti každou jednotlivou obecní pospolitost, budou ponenáhlu odstraněny. Vesnice jakožto pevný sociální útvar stane se ukazovatelem nového ruského státu, a ze selského lokálního patriotismu vyroste nový stát národní.

Ak.

LITERATURA.

DR. EDUARD BENEŠ: SVĚTOVÁ VÁLKA A NAŠE REVOLUCE. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. *Dokumenty*. Vydalo nakladatelství »Orbis« a »Čin« v Praze 1928. Stran XIX + 681, vázané za Kč 90.—.

Benešovy vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa (viz ročník I. str. 286) jsou ukončeny třetím svazkem, jenž přináší dokumenty »Maffie« (str. 3—199) uspořádané Jaroslavem Werstadtem, dokumenty akce politicko-diplomatické a vojenské (str. 203—539) uspořádané Janem Opočenským a dokumenty politické a vojenské akce v Rusku (str. 543—661) uspořádané Jaroslavem Papouškem. Pořadatelé předeslali stručné úvodní poznámky o rozdělení a způsobu své práce vydavatelské, Dr. Beneš pak napsal krátkou předmluvu, v níž konstatuje, že vydávané dokumenty podávají veliký vědecký a průkazný materiál k oběma prvním dílům jeho knihy, takže veřejnost má možnost sama zkontrolovati si, co podstatného v nich pověděl, a přesvědčiti se o »přímosti, důslednosti a poctivosti naší národní revoluční práce, která může býti klidně odevzdána soudu generací dnešních i budoucích a na které není stínu nedůslednosti, nejednotnosti, dvojakosti a neupřímnosti«. Vnucuje-li se Dr. Benešovi při četbě dokumentů krásný pocit jistoty, vědomí, jak je v nich od první chvíle války až do konečného vítězství vyjádřena jednotná, přímá, rozhodná a pevná linie politická, a druhý pocit, že je v nich vidět nad slunce jasněji od první chvíle války až do konce celý náš postup, celou naši pracovní metodu, všechnu naši víru a oddanost věci, utvrzuje se jimi čtenář v pevném přesvědčení, že správná je these Masarykova, že politika je vědou a uměním a že nelze ji odloučiti od mravnosti. A zdůrazniv znovu úzké spojení, součinnost, naprostou jednotu a nejkrajnější loyaltitu osvobozené akce zahraniční s akcí domácí, dochází k závěru, že »práce naše, práce oddaná, nezištná, neosobní, práce dobře řízená a dobře konaná, posvěcená krví našich vojáků a přinesená tehdy námi všemi na oltář vlasti v jednotě a svornosti, práce konaná ve shodě se Spojenci a s jejich pomocí — ta práce nám získala vítězství« (str. X.).

Kniha dokumentů má také přispět podstatně k pravdivému obrazu jedné z největších period naší moderní historie. Světová válka a naše revoluce budou v historii československého národa a státu z těch činitelů, kteří budou v budoucnosti spolutvořit naše národní tradice. Proto musíme podle Dr. Beneše s láskou a oddaností myslet na tuto epochu naší historie, proto musíme se k ní blížit s úctou, s objektivností a s láskou k pravdě. Nesmí jít osobně o nás, o chvílkové zájmy, boje a neshody dnešních dnů, o naše různé výklady těch neb oněch událostí. Jde o to, co chceme z dnešních bojů o ideje a zásady předat našim budoucím generacím, zda thesi o politice dvou železek, či neposkrvněný prapor mravní čistoty a národní obětavosti, posvěcený nezdolnou zásadovostí, zda poznání pravdy a reality či fantasie a politicky dětinskou romantiku jakožto metody politické práce a odpovědné činnosti národní. Je známo, že zájmy národa a státu jako celku nekryjí se pravidelně s cíli den-